

اقتصاد در اسلام

www.ketab.ir

سید احمد میرعمادی

سرشناسه	:	میرعمادی، سید احمد، ۱۳۴۰ -
عنوان و پدیدآور	:	اقتصاد در اسلام / تألیف: سید احمد میرعمادی
مشخصات نشر	:	قم، باقیات، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	:	۱۹۹ ص.
چاپ اول	:	۱۳۹۰
شابک	:	ISBN 978 - 600 - 213 - 037 - 2
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه [ص ۱۹۷] - ۱۹۹ هم چنین به صورت زیر نویس.
موضوع	:	اسلام و اقتصاد
رده بندی کنگره	:	BP ۲۳۰ / ۲ / م / ۸۸۵ ۱۷ ۱۳۹۰
رده بندی دیویی	:	۲۹۷ / ۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۶۶۰۹۵۶

اقتصاد در اسلام

سید احمد میرعمادی

□ ناشر: باقیات

□ چاپخانه: وفا

□ چاپ: اول - ۱۳۹۰

□ شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

□ طرح و آماده سازی: گروه فنی چاپ وفا

□ شابک: 978 - 600 - 213 - 037 - 2 ISBN

□ قیمت: ۵۰۰۰ تومان

«کلیه حقوق محفوظ است»

قم - خیابان معلم، نبش کوچه ۱۵، نشر باقیات - چاپ وفا

تلفن: ۰۲۵۱) ۷۷۴۳۹۰۰ - موبایل: ۰۹۱۲ ۲۵ ۲۵ ۶ ۲۵

« فهرست مطالب »

۱۳	مقدمه:
۱۴	اهمیت مسائل اقتصادی
۱۵	اقتصاد، ستون زندگی
۱۷		بخش اول: ویژگی های اقتصاد اسلامی
۱۹	۱- حاکمیت توحید و بندگی خدا
۲۰	۲- سیاست های اقتصادی توأم با ارزش های معنوی
۲۰	۳- روابط اقتصادی بر پایه اصول اخلاقی
۲۱	۴- مالکیت مطلق از آن خداوند متعال
۲۲	۵- اقتصاد مبتنی بر وحی و عقل
۲۳	نمونه هایی از قواعد کلی اقتصادی در اسلام
۲۴	۶- تولید بیشتر، توزیع عادلانه، صرفه جویی در مصرف
۲۵	۷- ارزش مادی و معنوی کار
۲۶	۸- مال و ثروت، فضل خدا و موجب پایداری زندگی
۳۰	۹- امنیت اقتصادی
۳۴	۱۰- ممنوعیت فعالیت های اقتصادی ربوی
۳۷	فلسفه تحریم ربا
۳۷	۱- اکل مال به باطل

- ۲- فساد اموال و زیان اقتصادی ۳۸
- ۳- مانع فضائل و موجب رواج رذائل اخلاقی ۳۹
- بخش دوّم: عوامل رشد اقتصادی از دیدگاه اسلام**
- ۱- کار و تلاش ۴۳
- ۲- سرمایه ۴۳
- ۳- علم و دانش ۴۳
- ۴- امنیت و آرامش ۴۴
- ۵- معنویت ۴۴
- توبه و استغفار ۴۴
- شکرگذاری ۴۵
- ایمان و تقوا ۴۵
- ۶- مدیریت و برنامه ریزی ۴۷
- الف- برنامه ریزی سبب قوام زندگی ۴۸
- ب- برنامه ریزی مانع ورشکستگی ۴۸
- ج- مدیریت مانع اسراف ۴۹
- د- برنامه ریزی نشانه ایمان ۴۹
- ه- مدیریت و برنامه ریزی روش پرهیزکاران ۵۱
- و- برنامه ریزی موجب استقلال و خودکفایی و جلوگیری از فقر ۵۲
- برنامه ریزی در کسب و درآمد ۵۲
- برنامه ریزی در مصرف ۵۴
- شاخص های رشد اقتصادی ۵۸
- ۱- افزایش بهره وری ۵۹
- ۲- کاهش بیکاری و افزایش اشتغال ۶۰

- ۳- عدالت اقتصادی و رشد مکارم اخلاقی..... ۶۱
- ۶۳ بخش سوم: موانع رشد اقتصادی از دیدگاه اسلام
- ۱- تکاثر..... ۶۵
- آثار تکاثر..... ۶۸
- الف: انکار معاد..... ۶۸
- ب: طعنان گری، غرور و خودپسندی..... ۶۹
- ج: رشد رذائل اخلاقی..... ۷۰
- علل و زمینه‌های تکاثر..... ۷۰
- الف: غریزه استخدام گری..... ۷۰
- ب: فریبندگی دنیا..... ۷۱
- ج: جهل به خدا و قیامت..... ۷۱
- ۲- رشوه خواری و اختلاس..... ۷۲
- معنای رشوه و اختلاس..... ۷۳
- نکوهش و مذمت رشوه در احادیث..... ۷۳
- ۳- گناه و دوری از یاد خدا..... ۷۵
- ۴- استثمار اقتصادی یا بهره‌کشی از دیگران..... ۷۹
- راه‌های استثمار و بهره‌کشی..... ۷۹
- الف: بیگاری گرفتن مردم..... ۸۰
- ب: کاستن از بهای کالا و کار مردم..... ۸۰
- ۵- فرهنگ مصرف‌گرایی..... ۸۲
- مضرات مصرف‌گرایی..... ۸۳
- الف: افزایش وابستگی به بیگانگان..... ۸۳
- ب: گسترش رذایل اخلاقی..... ۸۳

- ج: افزایش اختلاف طبقاتی و تمایزات اجتماعی مادی ۸۴
- د: مانع توسعه و سرمایه گذاری زیرساختی ۸۴
- ه: اتلاف منابع و رکود اقتصادی ۸۴
- عوامل ترویج فرهنگ مصرف گرایی ۸۴
- الف: وسایل ارتباط جمعی ۸۵
- ب: فقر فرهنگی ۸۵
- ج: فقدان آینده نگری ۸۵
- د: نقشه استعمار ۸۵
- راه‌های پیکار با مصرف گرایی ۸۶
- الف: اعتدال گرایی ۸۶
- ب: تعهد و پرهیزکاری ۸۶
- ج: رعایت الگوی مصرف ۸۶
- د: توجه به زیان‌های مصرف گرایی ۸۶
- ه: جلوگیری از تبلیغ مصرف گرایی ۸۷
- و: جلوگیری از واردات کالاهای غیر ضروری و تشریفاتی ۸۷
- ز: ایجاد فرهنگ ساده زیستی و ارائه الگو ۸۷
- ح: برنامه ریزی کلان و مدیریت منابع ۸۷
- ۶- رانت خواری و یا انحصار اقتصادی ۸۸
- عوامل پیدایش رانت ۸۸
- آثار منفی رانت ۹۰
- انواع رانت ۹۰
- آثار و پیامدهای منفی فساد مالی و اقتصادی ۹۰

۹۳	بخش چهارم: اخلاق اقتصادی یا آداب کسب و تجارت
۹۵ اخلاق اسلامی و اقتصاد
۹۵ ۱- صداقت و راستی
۹۷ آثار مثبت صداقت و راستی در معامله
۹۹ انواع تقلب و دغل کاری در معاملات
۱۰۰ ۲- یادگیری احکام شرعی اقتصادی
۱۰۳ دو پیشنهاد
۱۰۳ ۳- انصاف در معامله و اجتناب از ظلم
۱۰۴ صورت‌های گوناگون انصاف در معامله
۱۰۵ الف: پرهیز از گران‌فروشی
۱۰۶ ب: آسان‌گیری در معامله
۱۰۷ ۴- پرهیز از سوگندخوردن در معاملات
۱۱۱ ۵- ضرورت ثبت و تنظیم اسناد مالی
۱۱۲ قرآن و مسائل حقوقی معاملات
۱۱۲ الف: نوشتن تمام خصوصیات معامله
۱۱۳ ب: عادل و امین بودن نویسنده اسناد
۱۱۳ ج: شاهد گرفتن در تنظیم اسناد
۱۱۴ د: ثبت سند و ضبط دقیق معاملات
۱۱۴ ۶- تعاون و همکاری اقتصادی
۱۱۷ ۷- دخالت نکردن در داد و ستد دیگران
۱۱۸ ۸- رعایت اعتدال و میانه‌روی در اقتصاد
۱۱۹ جلوه‌هایی از اعتدال در قرآن و حدیث
۱۱۹ الف: اعتدال در عبادات
۱۲۰ ب: اعتدال در دوستی‌ها و دشمنی‌ها

- ج: اعتدال در اخلاق و تربیت..... ۱۲۱
- د: اعتدال در اقتصاد..... ۱۲۲
- ۹- صرفه جویی و پرهیز از اسراف و تجمل..... ۱۲۴
- اسراف و تبذیر..... ۱۲۵
- مصادیق اسراف..... ۱۲۸
- الف: اسراف در مصرف آب..... ۱۲۸
- ب: اسراف در مصرف برق..... ۱۲۸
- ج: اسراف در مصرف نان..... ۱۲۸
- د: اسراف در اموال عمومی..... ۱۲۹
- علل اسراف..... ۱۲۹
- الف: ضعف ایمان..... ۱۲۹
- ب: کوتاه نظری و کوتاه فکری..... ۱۳۰
- ج: ریا و تظاهر..... ۱۳۰
- د: تجمل گرایی و تجمل پرستی..... ۱۳۱
- ه: الگوهای نادرست رفتاری و کرداری..... ۱۳۱
- آثار سوء اسراف و راهکار جلوگیری از آن..... ۱۳۱
- ۱۰- قناعت و مناعت طبع در زندگی اقتصادی..... ۱۳۳
- آثار و برکات قناعت..... ۱۳۵
- الف: آسایش و آرامش..... ۱۳۶
- ب: بی نیازی و سربلندی..... ۱۳۶
- ج: عزت و اقتدار درونی..... ۱۳۷
- ۱۱- رعایت حلال و حرام در اقتصاد..... ۱۳۸
- ضرورت اجتناب از خوردن حرام..... ۱۳۸
- آثار منفی مال حرام در زندگی انسان..... ۱۴۰

- الف: عدم قبولی عبادت ۱۴۰
- ب: اثرگذاری در نسل و ذریه ۱۴۱
- ج: مانع استجابیت دعا ۱۴۱
- د: موجب فقر و فلاکت ۱۴۲
- ه: محرومیت از بهشت و رستگاری ۱۴۲
- ۱۲- رعایت الگوی مصرف ۱۴۳
- اصلاح الگوی مصرف ۱۴۳
- اصول لازم برای اصلاح الگوی مصرف ۱۴۷
- الف: رعایت حد و اندازه در مصرف ۱۴۸
- ب: حفاظت و بهره‌جویی صحیح از اموال ۱۵۰
- بخش پنجم: ارزش و اهمیت کار در اسلام**
- ۱۵۳
- ۱- کار یک نیاز فطری و سنت تکوینی ۱۵۵
- ۲- کار، امری مقدس و با ارزش ۱۵۸
- ۳- کار، تکلیف الهی و وظیفه‌ای شرعی ۱۶۲
- ۴- کار، سنت انبیاء و سیره اولیاء ۱۶۶
- الف: کار، سیره پیامبران الهی ۱۶۶
- ب: اهمیت کار، در سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۶۷
- ج: اهمیت کار، در سیره حضرت علی رضی الله عنه و ائمه اطهار علیهم السلام ۱۶۹
- ۵- کار، موجب سعادت و عزت نفس ۱۷۲
- ۶- کار، سرمایه جاودانی و کلید طلایی پیشرفت و تعالی ۱۷۶
- ۷- مذمت و نکوهش بیکاری ۱۸۰
- آثار سوء تنبلی و بیکاری ۱۸۲
- ۸- اخلاق و آداب کار در اسلام ۱۸۳

- ۱۸۴ (۱) آغاز کار با نام خدا
- ۱۸۵ (۲) خوش برخوردی
- ۱۸۶ آثار خوش برخوردی
- ۱۸۷ الف: استحکام دوستی
- ۱۸۷ ب: افزایش بهره‌وری و آبادانی
- ۱۸۷ ج: رشد و بالندگی و گشایش روزی
- ۱۸۷ د: آرامش در محل کار و ایجاد تصویر مثبت از زندگی
- ۱۸۸ هـ: جلوگیری از لغزش و خیانت
- ۱۸۸ (۳) تعیین دستمزدها کارگر و پرداخت سریع
- ۱۹۱ (۴) محکم کاری و درستکاری
- ۱۹۷ منابع و مأخذ

مقدمه:

تردیدی نیست که اسلام دین جامع و کاملی است که در بردارنده تمام برنامه‌های زندگی انسان در هر دو جهان است.

ویژگی این دین، آن است که در تمام زمینه‌های عبادی، سیاسی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی دارای برنامه بوده و مقتضیات رشد و پیشرفت بشر را در نظر گرفته و موانع سعادت و کمال را بازگو نموده است.

یکی از بنیادی‌ترین عوامل رشد و پیشرفت انسان‌ها مسأله اقتصاد است. اگر اقتصاد جامعه یا اقتصاد خانواده دچار مشکل باشد و مردم با تنگدستی و محرومیت اقتصادی بسر ببرند، هیچ‌گونه باور اعتقادی و رفتار اخلاقی را پذیرا نخواهند بود؛ به همین جهت پیامبر ﷺ فرمود: «كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا»؛ ناداری نزدیک است که به کفر بینجامد.

از سوی دیگر انسان به حسب آفرینش و غریزه خود به اسباب معاش و لوازم مادی زندگی از قبیل: خوراک، پوشاک، مسکن، بهداشت و نظایر آنها نیازمند است و بدون آنها نمی‌تواند در هیچ بخشی از زندگی گام بردارد؛ لذا به صورت طبیعی در تأمین آنها تلاش وافر انجام می‌دهد.

اسلام نیز در مسأله اقتصاد، روش تنظیم صحیح حیات اقتصادی و حل مشکلات اقتصادی را در راستای عدالت اجتماعی ارائه نموده است که توجه به آن

برای درست زندگی کردن و رشد و تعالی واقعی انسان بسیار مهم و حیاتی است.

اهمیت مسائل اقتصادی

اهمیت مسائل اقتصادی بر کسی پوشیده نیست؛ برای این که انسان هادر هر لحظه با آن درگیر هستند و این موضوع برای همه مردم ملموس است.

از سوی دیگر اقتصاد برای کشورها و جوامع از اهمیت بالایی برخوردار است؛ زیرا رشد، پیشرفت و قدرت هر جامعه و کشوری به قدرت اقتصادی آن بستگی دارد و امروز رشد اقتصادی هر کشوری نشانه ترقی و توسعه یافتگی آن کشور محسوب می شود.

در اسلام مسائل اقتصادی بسیار اهمیت دارد. تنها در قرآن بیش از ۴۵۰ آیه به این موضوع اختصاص یافته و صدها حدیث از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام در این باره رسیده است.

بیشترین و پر حجم ترین کتاب های فقهی ما، راجع به مسائل اقتصادی است، مانند: کتاب البیع، کتاب التجاره، کتاب الاجاره، کتاب الرهن، کتاب الوکاله، کتاب الهبه، کتاب الوقف، کتاب الارث، کتاب الزکاة، کتاب الخمس، کتاب الخراج، کتاب الانفال، کتاب الجزیه و ...

اصولاً تحقق اهداف متعالی اسلام بدون توجه به مسائل اقتصادی امکان پذیر نیست، به همین جهت حضرت شعیب بعد از دعوت به توحید مردم را دعوت به حق و عدالت در امور مالی و تجارت کرد و فرمود:

﴿ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ۗ أَيُّ قَوْمٍ مِّنْ يَّمَانِهِ و وزن را با عدالت وفا کنید و بر اشیاء و اجناس مردم عیب نگیرید و از حق آنان نگاهید (کم فروشی نکنید) و در زمین فساد نکنید. ﴿

این آیه نشان می دهد که پیامبران فقط مأمور تبلیغ مسائل اخلاقی نبودند بلکه

اصلاح وضع نابسامان اقتصادی نیز بخش مهمی از دعوت آنها را تشکیل می‌داده است.

چه این که در داستان حضرت یوسف آن حضرت از میان تمام پست‌ها و مسؤولیت‌ها، انگشت روی خزانهداری گذاشت، آن جا که می‌فرماید:

« قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ^۱؛ یوسف گفت: مرا

سرپرست خزائن سرزمین مصر قرار ده که نگهدارنده و آگاهم؛ زیرا حضرت یوسف می‌دانست تا وقتی به مسائل اقتصادی مردم سر و سامان ندهد، هیچ مسأله‌ای سر و سامان پیدا نمی‌کند تنها از طریق شکوفایی اقتصادی است که می‌توان امور را کنترل کرد.

اقتصاد، ستون زندگی

امام علی علیه السلام نیز وقتی حکومت تشکیل داد، اقتصاد را قوام و ستون زندگی دین و دنیا معرفی کرد و یکی از حقوق مردم بر دولت و امام را «توفیر فیء» ^۲ دانست یعنی تکثیر و فراوان ساختن سرمایه و ثروت‌های عمومی. از نظر اسلام، جهاد اقتصادی بزرگ‌ترین عبادت است و جهادگر اقتصادی به منزله شهید است.

عبدالله بن مسعود - صحابی معروف - می‌گوید:

«أَيُّمَا رَجُلٍ جَلَبَ شَيْئًا إِلَىٰ مَدِينَةٍ مِنْ مَدَائِنِ الْمُسْلِمِينَ، صَابِرًا مُخْتَسِبًا،

فَبَاعَهُ بِسِعْرِ يَوْمِهِ، كَانَ عِنْدَ اللَّهِ بِمَنْزِلَةِ الشَّهَدَاءِ ^۳؛

هر کس متاعی را به یکی از شهرهای مسلمانان ببرد و زحمات خود را برای خدا محسوب دارد، سپس آن را به قیمت عادلانه روز بفروشد،

۱- سوره یوسف، آیه ۵۵.

۲- نهج البلاغه، خطبه ۳۴.

۳- مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۳۸۲، ذیل آیه ۲۰ سوره مزمل.

چنین کسی در پیشگاه خداوند به منزله شهیدان است.»

بنابراین تلاش اقتصادی، بخشی از جهاد با دشمن است؛ زیرا یک ملت فقیر و گرسنه همواره محتاج به بیگانه است و هرگز استقلال، عظمت و سربلندی را نخواهد دید و بیگانه همیشه بر او مسلط است.

به منظور شناخت دیدگاه اسلام راجع به مسائل اقتصادی، سلسله مباحثی تحت عنوان «اقتصاد در اسلام» به اختصار مورد بحث قرار گرفته است که تقدیم علاقمندان می‌گردد.

بی‌تردید نظرات و پیشنهادات و انتقادات اندیشوران و محققان، موجب خرسندی و از نارسایی‌ها آن خواهد کاست. امید آن که این هدیه ناچیز در پیشگاه با عظمت مولایمان حضرت حجة بن الحسن العسکری (عج) مقبول افتد و عنایات خاصه آن حضرت شامل حالمان گردد، ان شاء الله.

سید احمد میر عمادی

اول ربیع الاول ۱۴۳۳ قمری

۱۳۹۰/۱۱/۵ شمسی

WWW.KETABOONLINE